

**Irányelvek a pszichoszociális
fogvatékossággal élő
személyek
igazságszolgáltatáshoz való
hozzáféréséről**

Irányelvek a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréséről

Bevezetés: indoklás és célközönség

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés a jogállamiság egyik alapelve, és a jogok érvényesítéséhez való emberi jogra utal (pl. a munkához és foglalkoztatáshoz való jog, a véleménynyilvánítás szabadsága, az egészség, a megfelelő életszínvonal és a szociális védelem, a büntetőeljárásban való részvétel stb.). Más szóval, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés az a jog, amely lehetővé teszi és képessé teszi az egyéneket arra, hogy érvényt szerezzenek jogaiknak és jogorvoslatot kérjenek. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés néhány közös eleme a tisztességes eljáráshoz való jog, a védelmi lehetőségek egyenlőségének elve¹, a megfelelő eljárás, a bírósághoz való hozzáférés, a bírói védelem, a hatékony jogorvoslat és a jogorvoslat.²

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés kiemelkedő fontosságú ahhoz, hogy minden személy, de különösen azok számára, akiket a megkülönböztetés érhet és a befogadásuk akadályba ütközhet, biztosítsa az emberi jogok teljes körű érvényesülését. Ez garantálja, hogy minden személyt, tekintet nélkül korára, nemére vagy nemi hovatartozására, fogyatékossgára, fajára, vallására vagy bármely más személyes vagy társadalmi állapotára vagy körülményére alapjogok birtokosának kell tekinteni.

Ez különösen fontos alapelv, mivel a törvényekben, az eljárásokban és a gyakorlatban még mindig jelen vannak a rendszerszintű előítéletek, a strukturális egyenlőtlenségek és a megbélyegzés. Míg az igazságszolgáltatási rendszerben való eligazodás nehéz és elidegenítő lehet bárki számára, aki nem ismeri azt, ezek az elemek további akadályokat gördíthetnek a fogyatékossgal élő személyek, köztük a pszichoszociális fogyatékossgal élők elé, mivel megakadályozzák őket abban, hogy másokkal azonosan teljes mértékben élvezzék jogaikat. Emellett kedvezőtlen vagy helytelen következményekkel járhatnak az egyénre nézve, ha az eljárásban félként vesz részt: a tájékoztatás vagy támogatás hozzáférhetetlensége a jogi lépések megértésének és az időben történő cselekvésnek a hiányához vezethet, míg a negatív hozzáállás vagy a megbélyegzés oda vezethet, hogy a bíróság nem tartja hitelesnek a pszichoszociális fogyatékossgal élő személy vallomását.

E dokumentum célja, hogy útmutatást nyújtson arról, hogy mit jelent a gyakorlatban az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek számára, és hogyan biztosítható e jog tiszteletben tartása és érvényre juttatása. Az alább ismertetett jogok és elvek az igazságszolgáltatási rendszer egészére vonatkoznak, azaz valamennyi (polgári, büntetőjogi és közigazgatási) jogi eljárásra és eljárási szakaszra a jogerős döntésig vagy az ítélelhozatalig. Ennek megfelelően ezek az irányelvek az igazságszolgáltatási rendszer valamennyi ágának bármely érdekeltje és a bírósági eljárások bármely résztvevője számára segítséget jelenthetnek. Az e kiadványban felsorakoztatott irányelvek segítséget nyújthatnak a jogalkotóknak és a politikai

---

¹ A "fegyverek egyenlőségének" (equality of arms) fogalma része a tisztességes eljáráshoz való jognak, ahogyan azt az [Emberi Jogok Európai Bíróságának](#) 6. cikke kimondja. Védi és előmozdítja a peres eljárásban részt vevő felek számára biztosított lehetőségek közötti méltányos egyensúlyt (például mindkét fél számára a tanúk idézése és a keresztkérdések kihallgatása, a saját bizonyítás, vagy az anyagi támogatás biztosítása azok számára, akik nem engedhetik meg maguknak a jogi képviselést).

² A témával kapcsolatos további információkért lásd az *Igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában* című jelentést: *An Overview of Challenges and Opportunities* (2011), elérhető: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1520-report-access-to-justice_EN.pdf.

döntéshozóknak, valamint az igazságszolgáltatás, a bűnüldözés és a büntetés-végrehajtás tisztviselőinek. Hasznára válhat a gyanúsítottaknak és vádlottaknak, ügyvédeknek, esküdteknek, tanúknak, áldozatoknak, fogvatartottaknak és felpereseknek is – de korántsem csak nekik. Ez a dokumentum a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek számára is útmutatást kíván nyújtani az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megértéséhez.

A pszichoszociális fogyatékossgok megértése az emberi jogokon alapuló megközelítésben

A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jogának megértése és érvényesítése szempontjából központi jelentőségű a [fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény](#) (UN CRPD). Ez az egyezmény olyan emberi jogi szerződés, amelyet az Európai Unió (EU) és valamennyi tagállama aláírt és ratifikált. Az ENSZ CRPD-t mérföldkőnek tekintik, mivel kötelező érvényű dokumentumban rögzíti azt a paradigmaváltást, amellyel a fogyatékossgokat, köztük a pszichoszociális fogyatékossgokat elismerik, és a törvények, rendeletek, szokások és gyakorlatok kölcsönhatásba lépnek velük.

A fogyatékossgal élő embereket sokáig másképp tekintették és kezelték, mint a nem fogyatékossgal élő embereket, feltételezve, hogy a fogyatékossguk miatt "alacsonyabb rendűek" vagy "nem megfelelőek". Elsősorban a pszichoszociális fogyatékossgokat vetették alá gyakran orvosi-biológiai megközelítésnek, amely a figyelmet a betegségre, annak orvosi-biológiai tényezőire és genetikai hajlamára irányította. Ez a modell legitimálta a fogyatékossgal élő személyek kirekesztését, mivel úgy vélték, hogy a fogyatékossgal élők nem lehetnek részei a többségi társadalomnak, terhet jelentenek, vagy veszélyesek a többségi társadalomra nézve.

Az elmúlt évtizedekben azonban ezt a gondolkodásmódot kritika érte, és a figyelem az adott személy esetleges fogyatékossgáról a társadalom által létrehozott akadályokra helyeződött át. Mivel kevés tudományos bizonyíték mutat olyan genetikai markerekre vagy az agyi funkciókban mutatkozó különbségekre, amelyek megbízhatóan előre jelzik vagy azonosítják a mentális betegségeket, a pszichoszociális fogyatékossgok megértése is megváltozott. Így egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az egyén mentális jólétét más tényezők is befolyásolják. Ez az úgynevezett pszichoszociális megközelítés a pszichoszociális fogyatékossgot emberi tapasztalatnak tekinti, és a mentális betegséget számos tényező, többek között szélesebb körű társadalmi-gazdasági problémák vagy kihívást jelentő és traumatikus életesemények eredményeként értelmezi. Ez a modell az egyéni károsodások helyett az akadályokra és azok megfelelő támogatással és kiigazításokkal történő leküzdésére összpontosít. Ezt a megközelítést követve a fogyatékossgal élő személyeket, beleértve a pszichoszociális fogyatékossgal élőket is, másokkal azonos alapon tekintik és kezelik. A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeknek így joguk van akarataik és preferenciáik gyakorlásához, valamint ahhoz, hogy életük felett szabadon dönthessenek és irányíthassák azt.

Az ENSZ CRPD-ben meghatározott paradigmaváltás szerint az ilyen jogoktól való megfosztás vagy a hozzáférésükhöz szükséges eszközök megtagadása diszkriminációnak minősül. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatban a fogyatékossg értelmezésének ez a változása az ENSZ CRPD 12. és 13. cikkében, valamint a fogyatékossgal élő személyek autonómiájának elismerésében jelenik meg.

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megértése az emberi jogokon alapuló megközelítés szerint

Az ENSZ CRPD 12. cikke előmozdítja és védi a fogyatékossgal élő személyek, köztük a pszichoszociális fogyatékossgal élők törvény előtti egyenlő elismerését. Különösen azt ismeri el, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek joguk van ahhoz, hogy az élet minden területén másokkal azonos alapon élvezzék a jogképesseget. A jogképessege fogalma különösen fontos a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek számára, mivel "magában foglalja azt a képesseget, hogy egyszerre legyenek jogtulajdonosok és a jog szerinti szereplők. A jogképessege, hogy valaki jogtulajdonos legyen, feljogosítja a személyt [jogainak] a jogrendszer általi teljes körű védelmére. A jog szerinti cselekvőképessége a személyt ügynökként ismeri el, aki jogosult ügyleteket kötni és jogviszonyokat létrehozni, módosítani vagy megszüntetni".³

Az ENSZ CRPD 13. cikke részletesebben foglalkozik az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez való konkrét joggal és az egyezmény részes államainak e joggal kapcsolatos kötelezettségeivel. Az ENSZ CRPD 13. cikke a következőképpen szól:

1. A részes államok biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést a többiekkel azonos alapon, többek között az eljárási és életkoruknak megfelelő könnyítések biztosításával, annak érdekében, hogy megkönnyítsék a fogyatékossgal élő személyek közvetlen és közvetett résztvevőként, többek között tanúként való hatékony szerepvállalását minden jogi eljárásban, beleértve a nyomozati és egyéb előzetes szakaszokat is.
2. A fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférése érdekében a részes államok támogatják az igazságszolgáltatás területén dolgozók megfelelő képzését, beleértve a rendőrség és a börtönök személyzetét is.

A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése a gyakorlatban

Figyelembe véve az ENSZ CRPD 12. és 13. cikkét, valamint az ebben a szerződésben foglalt paradigmaváltást, a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférése érdekében a következő elemeket kell tartalmaznia és tiszteletben tartania.

1. Minden pszichoszociális fogyatékossgal élő személy jogképes és jogosult az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre.

Az ENSZ CRPD tilt minden olyan gyakorlatot, törvényt vagy intézkedést, amely megfosztja a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyt a jogképessegetől, amely a fenti meghatározás szerint a jogok és kötelezettségek birtoklásának (jogképessege), valamint e jogok és kötelezettségek gyakorlásának (jogképessege) képesseget jelenti. Hasonlóképpen, az egyezmény azt is megállapítja,

---

³ Fogyatékossgal élő személyek jogainak bizottsága, 1. általános megjegyzés a törvény előtti egyenlő elismerésről (2014), 12. bekezdés, elérhető a következő címen:

<https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-1-article-12-equal-recognition-1>.

hogy egy személytől nem lehet megtagadni az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést fogyatékosága miatt.

Ezek az elvek a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jogának megvalósítása során számos következménnyel járnak, nevezetesen:

- a. A pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek teljes mértékben képesek és jogosultak részt venni valamennyi bíróság, törvényszék és fórum eljárásában, beleértve a jogi igények kezdeményezését és érvényesítését is. Az olyan fogalmakat, mint a "tárgyalásra való alkalmatlanság" vagy a "védekezésre való képtelenség" ki kell iktatni a törvényekből, eljárásokból és gyakorlatokból. A pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek tanúvallomásait nem lehet fogyatékoságuk alapján korlátozni vagy elutasítani, és egészségügyi szakember nem határozhatja meg a pszichoszociális fogyatékosággal élő személy döntési, tanúvallomási vagy tárgyalási képességét.
- b. A büntető igazságszolgáltatási rendszereknek általánosan hozzáférhetőnek kell lenniük. Az emberi jogokra vonatkozó szabályozásnak való megfelelés érdekében a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek számára nem írhatók elő külön jogszabályok.⁴ Az ilyen rendszerekre való áttérés során a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek számára legalább ugyanazt a bizonyítási szintet és a vád bizonyítékainak bizonyító erejét kell biztosítani, mint a más vádlottakkal folytatott tipikus eljárások esetében; az ártatlanság vélelme ugyanúgy megilleti őket, ahogy az a követelmény is, hogy valamennyi tényállás bizonyításra szorul; a vádlott számára valamennyi védekezési módot elérhetővé kell tenni, és a vádlottal szembeni eljárásnak az ő jogain, kívánságain és preferenciáin kell alapulnia, nem pedig a vélelmezett "legjobb érdekein". A pszichoszociális fogyatékosággal élő személyeket fogyatékoságuk miatt nem szabad korlátlan ideig tartó vizsgálati fogságnak kitenni.⁵ Az eljárás eredményeként a szabadságelvonás nem alapulhat a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek vélt veszélyességének fogalmán, és nem tarthat tovább, mint egy átlagos büntetőügyben, azonos bűncselekmény és azonos súlyú bűncselekmény esetén.
- c. A helyettesítő döntéshozatal minden formája sérti a pszichoszociális fogyatékosággal élő személy jogképességhez való jogát; mindazokat a rendszereket, amelyek a helyettesítő döntéshozatalt végső megoldásként irányozzák elő, meg kell szüntetni. Az ENSZ CRPD-ben részes államoknak a helyettesítő döntéshozatali rendszereket támogatott döntéshozatali rendszerek létrehozásával és végrehajtásával kell felváltaniuk, és biztosítaniuk kell a pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek számára a jogképességük gyakorlásához szükséges széles körű támogatáshoz való hozzáférést.⁶

---

⁴ Gooding P., McSherry B., Arstein-Kerslake A. "Támogatott döntéshozatal büntetőeljárásban: A Sociolegalical Empirical Study", *Journal of Disability Policy Studies* vol. 1-11, 2021.

⁵ Gooding P., Arstein-Kerslake A., Andrews L., McSherry B. "Unfitness to stand trial and indefinite detention of persons with cognitive disabilities in Australia: human rights challenges and proposals for change", *Melbourne University Law Review*, Vol. 40, No. 3, 2017, p. 863.

⁶ A témával kapcsolatos további információkért, beleértve a támogatott döntéshozatalra és a cselekvőképesség tiszteletben tartására vonatkozó ígéretes gyakorlatok példáit, lásd: <https://www.mhe-sme.org/what-we-do/human-rights/promising-practices/>.

- d. A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyekkel szembeni, a fogyatékossgukkal indokolt önkényes gyakorlatok a jogképesség de facto megtagadását jelentik, még akkor is, ha formálisan nem fosztották meg őket a jogképességüktől.⁷ A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeknek, akiket akaratuk ellenére vetettek alá bizonyos eljárásoknak, ezért joguk van jogorvoslatért az igazságszolgáltatáshoz folyamodniuk. Az ezt akadályozó törvényeket, eljárásokat és gyakorlatokat hatályon kívül kell helyezni vagy módosítani kell.⁸
- e. Bár a jogi segítségnyújtásnak hozzáférhetőnek, elérhetőnek és megfizethetőnek kell lennie, nem lehet kötelezővé tenni. Ez különösen fontos a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek esetében, mivel a támogatott döntéshozatal egyes rendszerei még mindig tartalmazzák a kötelező támogatás feltételét. Ehelyett a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeket mindig a jogok alapvető birtokosainak kell tekinteni, és meg kell adni nekik a jogot, hogy ne válasszák a jogi támogatást.⁹ Hasonlóképpen a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeknek joguk van ahhoz, hogy saját maguk válasszák meg a jogi képviselőjüket, és semmilyen más kijelölt jogi képviselő nem élvezhet elsőbbséget az általuk választottal szemben.
- f. A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos lehetőséget kell biztosítani arra, hogy különböző szerepeket tölthessenek be az igazságszolgáltatásban (pl. bírák, ügyvédek, ügyészek, tanúk, esküdtek, szakértők és bírósági tisztviselők legyenek). Azokat a törvényeket, eljárásokat és gyakorlatokat, amelyek megakadályozzák a pszichoszociális fogyatékossgal élő embereket abban, hogy bármilyen igazságszolgáltatással kapcsolatos pozícióban szolgáljanak, hatályon kívül kell helyezni vagy módosítani kell. Ez magában foglalja a fogyatékossgal alapján támasztott diszkriminatív akadályok megszüntetését, mint például azt, hogy a jogi pályára való felvételre és az igazságszolgáltatásban betöltött pozíciók betöltésére irányuló kérelmekben egészségi állapotukra vagy fogyatékossgukra kérdezzenek rá.

2. Minden pszichoszociális fogyatékossgal élő személynek joga van arra, hogy az eljárásokat az igényeikhez idomítsák

Az ENSZ CRPD az ésszerű igazítást úgy határozza meg, mint "szükséges és megfelelő, aránytalan vagy indokolatlan terhet nem jelentő módosításokat és kiigazításokat, amennyiben az adott esetben szükséges, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítsák az összes emberi jog és

---

⁷ Ez a felfogás megfelel az ENSZ CRPD Bizottságának fent említett 1. sz. általános megjegyzésének (2014). A jogképesség magában foglalja a jogok birtoklására, valamint a jogok és kötelezettségek gyakorlására való képességet, beleértve azt is, hogy ezeket a jogokat és kötelezettségeket a törvény elismeri. A jogképesség tehát magában foglalja a mások jogait érintő joghatások értékelését és előidézését is. A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyekkel szembeni kényszergyógykezelés és -elhelyezés, függetlenül attól, hogy formálisan megfosztják-e őket a jogképességüktől vagy sem, a jogképesség informális megfosztásának minősül.

⁸ További információért lásd az MHE reflexiós dokumentumát a *pszichoszociális fogyatékossgal élő és mentális egészségügyi problémákkal küzdő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréséről*, amely elérhető a következő címen: <https://www.mhe-sme.org/access-to-justice-reflection-paper-promising-practices/>.

⁹ Ibid.

alapvető szabadságjog másokkal egyenlő alapon történő élvezetét vagy gyakorlását".¹⁰ Az általános elvről szóló 3. cikk, az általános kötelezettségekről szóló 4. cikk és az egyenlőségről és a megkülönböztetésmentességről szóló 5. cikk tisztázza, hogy az ésszerű alkalmazkodás fogalma az egész egyezményben érvényesül, beleértve a 13. cikket is.

Ezzel párhuzamosan a 13. cikk kimondja, hogy a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek számára az igazságszolgáltatáshoz való hatékony, másokkal egyenlő hozzáférést biztosító eljárási és életkornak megfelelő igazítást kell biztosítani. Az eljárási kiigazításokhoz tartozik "minden szükséges és megfelelő módosítás és kiigazítás az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel összefüggésben, amennyiben az adott esetben szükséges, annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal egyenlő alapon vehessenek részt a döntéshozatalban".¹¹

Az ésszerű igazítás fogalmától eltérően az eljárási igazítás nem tartalmazza az aránytalan vagy indokolatlan teher említését. Ez a megkülönböztetés nem véletlen, és – bár mindkettő a 13. cikkre vonatkozik – a két fogalom nem keverendő össze: "az [ENSZ CRPD-ről] folytatott tárgyalások során az 'ésszerű' kifejezést szándékosan hagyták ki a 13. cikk megfogalmazásakor. A 13. cikk 'eljárási igazítást' ír elő, amelyet nem korlátoz az 'aránytalan vagy indokolatlan teher' fogalma. Ez a különbségtétel alapvető fontosságú, mivel az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés joga valamennyi jog hatékony élvezetének és gyakorlásának biztosítója. Az eljárási könnyítés elmulasztása ezért az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogával összefüggésben a fogyatékossgal alapuló megkülönböztetés egyik formájának minősül."¹²

Az eljárási könnyítések nem jelentik azt, hogy az eljárásoknak kevésbé formálisnak kell lenniük. Az igazságszolgáltatási rendszer összetett és túlterhelő lehet, szigorú jogi nyelvezet és eljárások nehezítik a tájékozódást. Az eljárási könnyítések ezért azt hivatottak biztosítani, hogy a fogyatékossgal élő személyek igényeit jogos félként vegyék figyelembe, és hogy az eljárási akadályokat megszüntessék.

Az eljárásbeli könnyítések közé tartoznak (de nem kizárólagosan):¹³

- Annak biztosítása, hogy a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeket tájékoztassák az eljárás során az eljárási intézkedések kérésére vonatkozó jogaikról.
- Megfelelően képzett közvetítők és segítők, akik támogatják a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyeket annak felmérésében, hogy milyen típusú igazításra lehet szükségük, és akik az eljárás során végig kommunikációs segítséget nyújtanak. Ez a támogatás megkönnyítheti a kommunikációt más szereplőkkel is, például az érintett

---

¹⁰ A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 2. cikke, elérhető:

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>.

¹¹ A fogyatékossgal élő személyek jogaival foglalkozó különmegbízott, *International Principles and Guidelines on Access to Justice for Persons with Disabilities* (2020), elérhető: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-disability/international-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities>.

¹² Emberi Jogi Tanács, *Egyenlőség és megkülönböztetésmentesség a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 5. cikke alapján - Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatalának jelentése* (A/HRC/34/26), elérhető:

<https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FHRC%2F34%2F26&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.

¹³ A pszichoszociális fogyatékossgal élők számára befogadó terek kialakításának módjáról további információk találhatóak az *MHE hozzáférhetőségről szóló reflexiós dokumentumában, amely a következő címen érhető el: <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2020/09/MHE-reflection-paper-accessibility.pdf>*.

egészségügyi vagy szociális szolgáltatókkal, családtagokkal, barátokkal és közösségekkel, amelyek fontosak lehetnek az eljárás kimenetele szempontjából.

- Annak biztosítása, hogy a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek olyan támogatást választhassanak, amely nem feltétlenül a jogi ügyük érdemi részét érinti (más szóval olyan támogatást, amely nem jogi segítségnyújtás). Ez magában foglalhatja a mentális egészségügyi és érzelmi támogatás elérhetőségét, például azáltal, hogy a személy számára lehetővé teszik, hogy egy választott kortárs vagy családtag kísérje, vagy hogy kérésre pszichológiai támogatást tegyenek elérhetővé.
- A bírósági eljárások hozzáigazítása a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek igényeihez: például az eljárás helyszínének vagy ütemének megváltoztatása, a tárgyalóterem előzetes megtekintésének lehetősége, a köpeny vagy paróka eltávolítása, több szünet engedélyezése vagy a másoktól való elkülönítés, ha ez szorongást okoz.
- A nyelv és a kommunikáció hozzáigazítása a pszichoszociális fogyatékossgal élő személy szükségleteihez: például a jogszabály egyszerű felolvasásának elkerülése, és ehelyett az eljárásokról való közérthető nyelven történő tájékoztatás, annak biztosítása, hogy a személy tisztában legyen azzal, hogy mit várnak el tőle, a kérdéses módjának módosítása.

3. Az igazságszolgáltatási rendszerben dolgozó valamennyi személynek megfelelő képzésben kell részesülnie a pszichoszociális fogyatékossgal kapcsolatban

Az ENSZ CRPD 13. cikkének végrehajtását célzó, fent említett gyakorlatok és kiigazítások csak akkor működhetnek hatékonyan, ha az igazságszolgáltatási rendszer és az abban dolgozó emberek megfelelően megértik és internalizálják azokat. Ezért foglalkozik a 13. cikk második bekezdése az igazságszolgáltatás területén dolgozók tudatosságának növelésével.

A negatív hozzáállás, a megbélyegzés és a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek előtt álló akadályok ismeretének hiánya igazságtalan és egyenlőtlen bánásmóddhoz vezethet. Ennek következtében a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek kétkelhetnek a rendszerben s abban, hogy az képes hatékonyan érvényesíteni az a rendszerrel és annak azon képességével szemben, hogy hatékonyan keresni és érvényesíteni az igazságos megközelítést.

A képzés és a figyelemfelkeltő kampányok ezért kulcsfontosságúak az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az egyenlő bánásmód biztosítása szempontjából. Folyamatosan képzést kell biztosítani az igazságszolgáltatás valamennyi tisztviselője, például a rendőrség és az elsősegélynyújtók, az igazságügyi tisztviselők, az ügyvédek, a szolgáltatási szakemberek, az igazságügyi szakértők, a próbaidősök, a börtönök és a fogvatartottak, valamint a bírák, az esküdtek, az áldozatsegítő szakemberek, a szociális munkások és az egészségügyi szakemberek számára.

A képzésnek átfogónak kell lennie, és többek között a következő témakörökre kell kiterjednie:

- Az ENSZ CRPD-ből fakadó jogok, elvek és kötelezettségek, különös tekintettel a törvény előtti egyenlő elismeréshez való jogra, a jogképességre és a támogatott döntéshozatalra, valamint az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre.
- A pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek előtt álló akadályok és azok megszüntetésének módja, beleértve a megbélyegzés és a megkülönböztetés elleni küzdelmet, valamint a fogyatékossgal és más okok (pl. nem, faj, életkor, vallás) alapján történő megkülönböztetés egymással kölcsönhatásban álló formáit.

- Megfelelő és befogadó nyelvhasználat és kommunikációs készségek.
- Eljárásbeli kiigazítások.

Az ENSZ CRPD szerint a képzési programokat a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezet bevonásával kell megtervezni, megvalósítani és nyomon követni. Az emberi jogi testületeket, például az egyenlő bánásmódot hangsúlyozó szervezeteket és a nemzeti emberi jogi intézményeket is be kell vonni a folyamatba.

Mivel az igazságszolgáltatási rendszer időnként merev és hierarchikus lehet, a bizalmatlanság és a szkepticizmus akadályozhatja a képzési programokon való érdemi részvételt és a rendszer megváltoztatására való hajlandóságot. Ezért fontos, hogy a hierarchia legmagasabb (pl. bírói) szintjein is legyenek zászlóvivői e felfogásnak, akik hozzájárulnak társaik képzéséhez, és például szolgálnak. Hasonlóképpen, az ENSZ CRPD-ről és a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló képzéseket is be kell építeni az oktatási tantervbe és az igazságszolgáltatási rendszer jövőbeli szakembereinek (pl. bírák, ügyvédek, rendőrök) felkészítésébe.

4. Következtetések

Jelen irányelvek célja, hogy elmagyarázzák és segítsék a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférési jogának megvalósítását. Bár konkrét példákat és gyakorlati útmutatást adtunk ennek eléréséhez, a fent felsorolt intézkedések távolról sem merítik ki mindazt, amit tenni lehet és kell. Tekintettel az igazságszolgáltatási rendszerek sokféleségére, valamint arra, hogy ezek változhatnak, a jelen irányelvek célja, hogy megfelelő eszközökre és megközelítésmódokra mutassanak rá az érdekelt felek és az igazságszolgáltatási rendszer résztvevői számára annak érdekében, hogy a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek diszkrimináció nélkül élvezhessék az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő és tisztességes hozzáféréshez való jogukat. További információk, intézkedések és eljárások találhatóak az ezen iránymutatásokban hivatkozott valamennyi dokumentumban, az [ENSZ CRPD Bizottságának joggyakorlatában](#), valamint a <http://www.mhe-sme.org> oldalon.

Kapcsolattartó személy:

Laura Marchetti (politikai menedzser): laura.marchetti@mhe-sme.org

Mentális egészség Európában

www.mhe-sme.org

info@mhe-sme.org

Az Európai Unió által finanszírozott

A kifejtett nézetek és vélemények azonban kizárólag a szerző(ek) sajátjai, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Unió vagy az Európai Bizottság CERV programjának nézeteit és véleményét. Ezekért sem az Európai Unió, sem a támogatást nyújtó hatóság nem tehető felelőssé.